

Ελληνική Δημοκρατία
Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό
Ίδρυμα Ηπείρου

Θεωρία Υπολογισμού

Ενότητα 1 : Σύνολα & Σχέσεις (1/2)

Αλέξανδρος Τζάλλας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Τμήμα Μηχανικών Πληροφορικής Τ.Ε

Θεωρία Υπολογισμού

Ενότητα 1 : Σύνολα & Σχέσεις (1/2)

Αλέξανδρος Τζάλλας

Καθηγητής Εφαρμογών

Άρτα, 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο ΤΕΙ Ηπείρου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το Μάθημα

- Στόχοι
  - εισαγωγή στα μαθηματικά των υπολογιστών
  - κατανόηση θεμελιωδών αρχών της υπολογιστικής επιστήμης
  - παρουσία μακρόχρονης ιστορίας υπολογιστικής επιστήμης
  - γνωριμία με μια ενεργό ερευνητική περιοχή
- Καινοτομία
  - συνδυασμός θεωρίας & πράξης
  - βασικά στοιχεία θεωρίας μεταγλωττιστών

Γιατί;

- Μηχανικοί Πληροφορικής ή Υπολογιστών
  - παραπάνω από απλοί προγραμματιστές
  - επίλυση υπολογιστικών προβλημάτων
  - επινόηση αποδοτικών αλγορίθμων
  - ανάγκη ανάλυσης προβλημάτων & αλγορίθμων
- Επιστήμη Πληροφορικής ή Υπολογιστών
  - θεμελίωση της υπολογιστικής επιστήμης
  - κομψή μαθηματική θεωρία
  - ανεξάρτητη από το φυσικό μοντέλο υπολογισμού
  - διαχρονική αξία

Ωρολόγιο Πρόγραμμα

- **Διαλέξεις**
  - Παρασκευή, 11:00-13:00, αμφιθέατρο Β ή εργαστήριο
- **Εργαστήριο (Ασκήσεις Πράξεις)**
  - Παρασκευή, 13:00-14:00, αμφιθέατρο Β ή εργαστήριο
  - Επίλυση ασκήσεων

Ύλη Μαθήματος

- **Α' Μέρος**
  - Σύνολα, σχέσεις, αλφάβητα & γλώσσες
  - Κανονικές γλώσσες & πεπερασμένα αυτόματα
  - Εφαρμογή: λεκτική ανάλυση & το εργαλείο flex
  - Γλώσσες χωρίς συμφραζόμενα & αυτόματα στοίβας
  - Εφαρμογή: συντακτική ανάλυση & το εργαλείο bison
- **Β' Μέρος**
  - Αναδρομικές γλώσσες & μηχανές Turing
  - Επιλυσιμότητα & μη Επιλυσιμότητα
  - Υπολογιστική πολυπλοκότητα & οι κλάσεις P & NP
  - Εφαρμογή: εκτίμηση δυσκολίας, προσεγγιστικοί αλγόριθμοι

Σήμερα

- **Σύνολα**
  - ορισμός, αναπαράσταση, πράξεις & ιδιότητες
  - μέγεθος συνόλων, απειροσύνολα, ιδιότητες
- **Διατεταγμένα Ζεύγη**
  - ορισμός, Καρτεσιανό γινόμενο, διαφορές από σύνολα
- **Σχέσεις**
  - δυναμικές σχέσεις, γραφική αναπαράσταση
  - Σχέσεις ισοδυναμίας, κλάσεις ισοδυναμίας
- **Συναρτήσεις**
  - ορισμός, ειδικοί τύποι, πράξεις

Σύνολα & Λογική

- Θεμελιώδης ιδιότητα με ρίζες στην Αριστοτέλεια λογική:
- Για ένα στοιχείο x και ένα σύνολο A μία από τις δύο προτάσεις μπορεί να είναι αληθής:
  1. το x ανήκει στο A (συμβολικά $x \in A$)
  2. το x δεν ανήκει στο A (συμβολικά $x \notin A$)
- Υπάρχουν βέβαια και τα *θολά* σύνολα (fuzzy sets)

Σύνολα & Λογική

- Θεμελιώδης ιδιότητα με ρίζες στην Αριστοτέλεια λογική:

Για ένα στοιχείο x και ένα σύνολο A μία από τις δύο προτάσεις μπορεί να είναι αληθής:

1. το x ανήκει στο A (συμβολικά $x \in A$)
  2. το x δεν ανήκει στο A (συμβολικά $x \notin A$)
- Υπάρχουν βέβαια και τα *θολά* σύνολα (fuzzy sets)

Σύνολα Αριθμών (1/2)

- **Σύνολο**
  - Μια ομάδα αντικείμενων
  - Τα αντικείμενα αυτά τα ονομάζουμε **στοιχεία** του συνόλου
π.χ. {True, False}, {1,4,5}, {α,ω}, {{1,2}, {2,4},{3,6}}
- **Η σειριακή διάταξη των στοιχείων ενός συνόλου δεν έχει σημασία**
  - {1,2,3} = {3,2,1}
- **Ο αριθμός επαναλήψεων των στοιχείων ενός συνόλου δεν έχει σημασία**
  - {1,2,2,3,3,3} = {1,1,2,3}
- **Πλήθος είναι ο αριθμός των στοιχείων ενός συνόλου Γράφουμε $|A|$ για το πλήθος των στοιχείων του συνόλου A**
  - $|\{1,2,3\}| = 3$
  - $|\{1,2,2,3,3,3\}| = 3$

Σύνολα Αριθμών (2/2)

- $\mathbf{N} = \{1, 2, 3, \dots\} = \{n : n \text{ είναι φυσικός αριθμός}\}$
- $\mathbf{Z} = \{\dots, -3, -2, -1, 0, 1, 2, 3, \dots\} = \{n : n \text{ είναι ακέραιος αριθμός}\}$
- $\mathbf{Q} = \{a/b : a, b \in \mathbf{Z} \text{ και } b \neq 0\}$
- $\mathbf{R} = \{x : x \text{ είναι πραγματικός αριθμός}\}$
- $\mathbf{C} = \{x + iy : x, y \in \mathbf{R}, i = \sqrt{-1}\}$

Αναπαράσταση Συνόλων

- Ένα σύνολο μπορεί να αναπαρασταθεί

- Συστηματικά:

$$B = \{3, 13, 25\}$$

- Κατηγορηματικά: Μέσω κανόνων που χαρακτηρίζουν τα στοιχεία που ανήκουν στο σύνολο

$$\Gamma = \{x : x \text{ είναι άρτιος αριθμός μικρότερος από το 9 και μεγαλύτερος από το 3}\}$$

- Διαγραμματικά: Διάγραμμα Venn

Λέξεις από T

-
- Τύχη
  - Τυρί
  - Τετριμμένος

- Σύμβολα

- $\in$: ανήκει, π.χ. $1 \in \{1,4\}$
  - $\notin$: δεν ανήκει $2 \notin \{1,4\}$

Παραδείγματα

- **Εναλλακτική παράσταση του $B = \{1, 2\}$**

$$B = \{x : x^2 - 3x + 2 = 0\} = \{n : n \in \mathbf{N}, n < 3\}$$

- **Το κενό:**

$$\emptyset = \{x : x \neq x, x \subset \mathbf{N}\}$$

Υποσύνολο

- Έστω δύο σύνολα $S = \emptyset$ και A
- Το A ονομάζεται υποσύνολο (subset) του S αν κάθε στοιχείο του A είναι και στοιχείο του S

$$A \subseteq S \Leftrightarrow a \in A \Rightarrow a \in S$$

Υποσύνολο

- Έστω δύο σύνολα $S = \emptyset$ και A
- Το A ονομάζεται υποσύνολο (subset) του S αν κάθε στοιχείο του A είναι και στοιχείο του S

$$A \subseteq S \Leftrightarrow a \in A \Rightarrow a \in S$$

Ισότητα Συνόλων

- Δύο σύνολα A και B λέγονται ίσα αν περιέχουν ακριβώς τα ίδια στοιχεία
- **Εναλλακτικός ορισμός:** τα σύνολα είναι ίσα αν το A είναι υποσύνολο του B και το B είναι υποσύνολο του A

$$A=B \Leftrightarrow A \subseteq B \text{ και } B \subseteq A$$

Διάταξη Συνόλων

- Αν $A \subseteq B$ και $A \neq B$, δηλαδή υπάρχει τουλάχιστον ένα στοιχείο του B που δεν ανήκει στο A , τότε το A είναι **γνήσιο υποσύνολο** (proper subset) του B και συμβολίζουμε

$$A \subset B$$

Ισχύει $\Leftrightarrow \emptyset \subseteq S$ και $S \subseteq S$ για κάθε σύνολο S

Παραδείγματα

- Αν θεωρήσουμε τα σύνολα
  1. $\emptyset$ «...είναι ένα σύνολο με 0 στοιχεία »
  2. $\{\emptyset\}$ «...είναι σύνολο με 1 στοιχείο το καθένα»
  3. $\{\{\emptyset\}\}$ «...είναι σύνολο με 1 στοιχείο το καθένα»

$$\emptyset \subseteq \{\emptyset\}, \emptyset \subseteq \{\{\emptyset\}\}, \emptyset \in \{\emptyset\}, \emptyset \notin \{\{\emptyset\}\}$$

$$\emptyset \notin \{\{\emptyset\}\}$$

Το $\{\emptyset\}$ δεν είναι υποσύνολο του $\{\{\emptyset\}\}$

Πράξεις Συνόλων-Ένωση

- Η **ένωση** (union) δύο συνόλων A και B συμβολίζεται με

$$A \cup B$$

- και είναι το σύνολο το οποίο αποτελείται από όλα τα στοιχεία και των δύο συνόλων A και B

$$A \cup B = \{x : x \in A \text{ ή } x \in B\}$$

Πράξεις Συνόλων-Διαφορά

- Η διαφορά (difference) δύο συνόλων A και B συμβολίζεται με $A-B$ και είναι το σύνολο το οποίο αποτελείται από όλα τα στοιχεία του A που δεν ανήκουν στο B :

$$A - B = \{x: x \in A \text{ αλλά } x \notin B\}$$

Πράξεις Συνόλων-Τομή

- Η τομή (intersection) δύο συνόλων A και B συμβολίζεται με

$$A \cap B$$

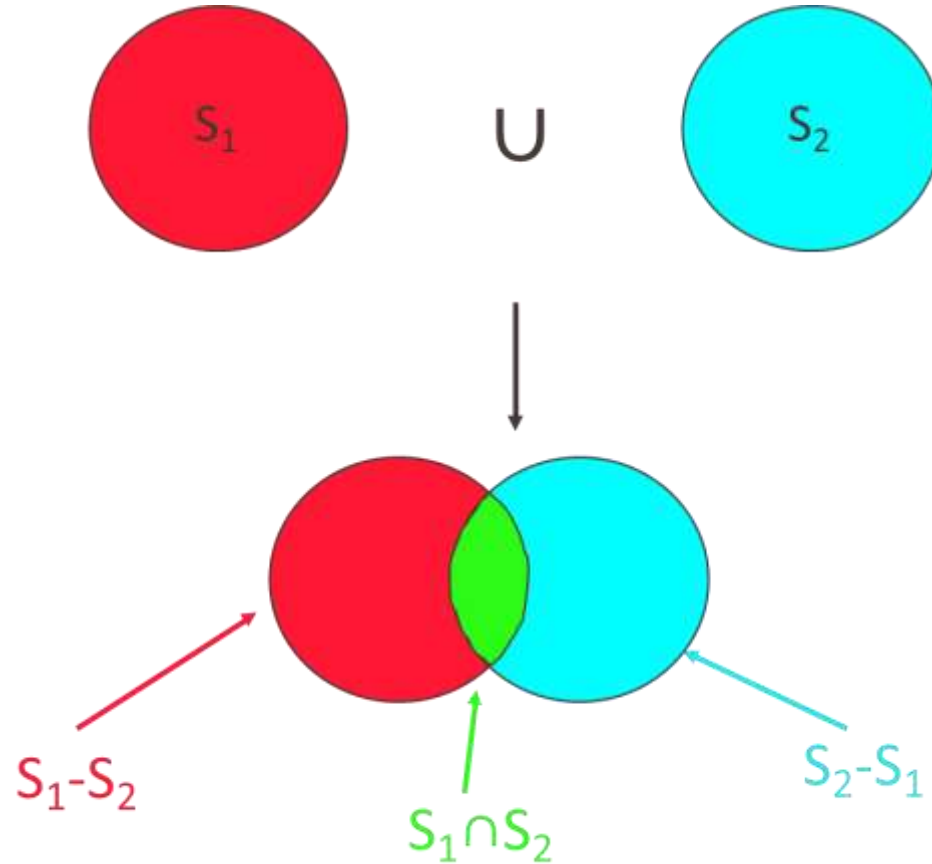
- και είναι το σύνολο το οποίο αποτελείται από τα στοιχεία που ανήκουν και στα δύο σύνολα A και B

$$A \cup B = \{ x : x \in A \text{ και } x \in B \}$$

- Δύο σύνολα A και B λέγονται **ξένα** όταν η τομή τους είναι το $\emptyset$

Ένωση-Τομή-Διαφορά

Ένα Απλό Πρόβλημα

- Η Σοφία λέει την αλήθεια κάθε **Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη και Πέμπτη**, ενώ η αδερφή της Μαρία λέει την αλήθεια κάθε **Δευτέρα, Παρασκευή, Σάββατο και Κυριακή**
- $\Sigma = \{\Delta\epsilon, \text{Τρ}, \text{Τε}, \text{Πε}\}$ $M = \{\Delta\epsilon, \text{Πα}, \Sigma\alpha, \text{Κυ}\}$
- Αν και οι δύο ομολογήσουν στην μητέρα τους ότι «Χτες είπαν ψέματα», **τι μέρα είναι σήμερα;**
- Η Σ λέει ψέμα και η Μ αλήθεια: $\bar{\Sigma} \cap M = \{\text{Πα}, \Sigma\alpha, \text{Κυ}\}$
- Η Σ λέει αλήθεια και η Μ ψέμα: $\Sigma \cap \bar{M} = \{\text{Τρ}, \text{Τε}, \text{Πε}\}$
- Σήμερα και οι δύο λένε αλήθεια ή ψέματα: $\Sigma \cap M = \{\Delta\epsilon\}$ ή $\bar{\Sigma} \cap \bar{M} = \emptyset$

Βασικές Ιδιότητες

- Μεταθετική: $A \cap B = B \cap A$
 $A \cup B = B \cup A$
- Προσεταιριστική: $(A \cap B) \cap C = A \cap (B \cap C)$
 $(A \cup B) \cup C = A \cup (B \cup C)$
- Επιμεριστική: $A \cap (B \cup C) = (A \cap B) \cup (A \cap C)$
 $A \cup (B \cap C) = (A \cup B) \cap (A \cup C)$

Δυναμοσύνο

- Το σύνολο το οποίο αποτελείται από όλα τα υποσύνολα ενός συνόλου S , ονομάζεται **δυναμοσύνολο** (power set) του S και συμβολίζεται με $P(S)$:

$$P(S) = \{ A : A \subseteq S \}$$

Παραδείγματα

- Για $A = \{1,2,3\}$

$$P(A) = \{\{\}, \{1\}, \{2\}, \{3\}, \{1,2\}, \{1,3\}, \{2,3\}, \{1,2,3\}\}$$

- Το $2^{\{c, d\}} = \{\{c, d\}, \{c\}, \{d\}, \emptyset\}$

Βιβλιογραφία

- H.R. Lewis, Χ. Παπαδημητρίου, "Στοιχεία θεωρίας υπολογισμού", 1η έκδοση/2005, Εκδόσεις Κριτική, ISBN: 978-960-218-397-7 Κωδικός Βιβλίου στον Εύδοξο: 11776 2.
- M. Sipser, "Εισαγωγή στη Θεωρία Υπολογισμού", 1η έκδοση/2009, Εκδόσεις ΙΤΕ-Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, ISBN: 978-960-524-243-5 Κωδικός Βιβλίου στον Εύδοξο: 257

Επιπλέον συνιστώμενη βιβλιογραφία

- E. Rich, "Automata, Computability and Complexity: Theory and Applications", 1st edition/2007, Prentice Hall, ISBN: 978-0132288064
- J. E. Hopcroft, R. Motwani, J. D. Ullman, "Introduction to Automata Theory, Languages, and Computation", 3rd edition/2006, Prentice Hall, ISBN: 978-0321455369
- J. Hopcroft, R. Motwani, J. Ullman, Introduction to Automata Theory, Languages and Computation, 2nd ed., Pearson - Addison Wesley, 2003
- M. Sipser, Εισαγωγή στη Θεωρία Υπολογισμού, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2007

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Τεχνολογικό Ίδρυμα Ηπείρου. Αλέξανδρος Τζάλλας.
Θεωρία Υπολογισμού.

Έκδοση: 1.0 Άρτα, 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.teiep.gr/courses/COMP112/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές [1] ή μεταγενέστερη. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, Διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.el>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Ευάγγελος Καρβούνης
Άρτα, 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Τέλος Ενότητας

Σύνολα & Σχέσεις (1/2)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

